เครื่องประดับ ธ. สถิตในดวงใจ*

Still on Our Souls Jewellery

Received: September 1, 2018
Revised: February 18, 2019
Accepted: February 26, 2019

วินิตา คงประดิษฐ์ (Winita Kongpradit)**
ทัศนฐรสชง ศรีกุลกรณ์ (Tataroschong Sreekulkorn)***
วรรณวิภา สุเนตต์ตา (Vanwipa Suneta)****
สุภาวี ศิรินคราภรณ์ (Supavee Sirinkraporn)*****

บทคัดย่อ

โครงการวิจัยสร้างสรรค์ “เครื่องประดับ ธ. สถิตในดวงใจ” ต้องการนำเสนอสุนทรียภาพของเครื่องประดับที่ถูกจัดทำขึ้นตามสถานภาพและสถานการณ์ของช่วงเวลา เปรียบเสมือนการจดจำสิ่งสำคัญซึ่งควรค่าสูงสุดแก่การบันทึกไว้ในประวัติศาสตร์ ซึ่งคุณค่าของเครื่องประดับร่วมสมัยชุดนี้ ถูกจัดทำขึ้นเพื่อน้อมรำลึกถึงความซาบซึ้งในพระมหากรุณาธิคุณของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ที่มีต่อพสกนิกรปวงชนชาวไทยเป็นล้นพ้นในทุกมิติ โดยใช้การมุ่งเน้นถึงการบูรณาการร่วมแห่งสาระวิธีสวมใส่ศิลปะเครื่องประดับ ซึ่งเป็นข้อปฏิบัติในการออกแบบสร้างสรรค์ เพื่อแสดงออกถึงการน้อมระลึก สืบทอดและเสริมสร้างความเข้าใจอย่างลึกซึ้ง ถึงข้อคำสอนสู่คุณงามความดี ที่ยังคงอยู่คู่กับประเทศไทยตลอดชั่วกาลปาวสาน

คำสำคัญ : น้อมรำลึก พระราชกรณียกิจ รัชกาลที่ 9 เครื่องประดับ

* บทความวิจัยนี้เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัยที่ได้รับการสนับสนุนจากคณะมัณฑนศิลป์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

** อาจารย์ ดร. ประจำคณะมัณฑนศิลป์, มหาวิทยาลัยศิลปากร
Instructor Ph.D., at Faculty of Decorative Arts, Silpakorn University. E-mail: winita@yahoo.com, 081 343 7824
*** อาจารย์ ประจำคณะมัณฑนศิลป์, มหาวิทยาลัยศิลปากร Email: roschko@yahoo.com, 098 545 3656
Instructor at Faculty of Decorative Arts, Silpakorn University. E-mail: roschko@yahoo.com, 098 545 3656
**** ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ประจำคณะมัณฑนศิลป์, มหาวิทยาลัยศิลปากร
Assistant Professor Ph.D., at Faculty of Decorative Arts, Silpakorn University. E-mail: khunling@yahoo.com, 081 443 1771
***** รองศาสตราจารย์ ดร. ประจำคณะมัณฑนศิลป์, มหาวิทยาลัยศิลปากร
Associate Professor Ph.D., at Faculty of Decorative Arts, Silpakorn University. E-mail: pearvee@yahoo.com, 065 264 5654

Abstract

The study of “Still on Our Souls Jewellery” is represented the beauty of time's reminiscing through the art of adornment, resembling like its archive. The collection is consisted from our appreciation to his Majesty the King Rama IX 's of humanity development projects that brilliantly manifested by themselves. The jewellery depicts the deep-felt appreciation to inherit and strengthen by his Majesty the King Rama IX's practices as the greatest example to Thai nation eternally.

Keywords: Appreciation, Practices, King Rama IX, Jewellery

บทนำ

จากเหตุการณ์สูญเสียครั้งยิ่งใหญ่ของประชาชนชาวไทย ในวันที่ 13 ตุลาคม 2559 เมื่อสำนักพระราชวังออกประกาศการเสด็จสวรรคตของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช พสกนิกรต่างอยู่ในความวิปโยค โศกเศร้า ปรากฏการณ์ของคลื่นมหาชนในเครื่องแต่งกายสีดำ หลั่งไหลมาจากทั่วทุกสารทิศด้วยจุดมุ่งหมายเดียวกันคือถวายความอาลัยและร่วมพิธีอัญเชิญพระบรมศพเพื่อประกอบพระราชพิธีบำเพ็ญพระราชกุศลในห้วงเวลานั้น สะท้อนผ่านภาพการแสดงออกถึงความจงรักภักดีอย่างที่สุด การมีผู้ให้มากกว่าผู้รับที่เกิดขึ้น ณ. ท้องสนามหลวงในระยะเวลาต่อมา การรวมตัวทำกิจกรรมเพื่ออุทิศเป็นพระราชกุศลและน้อมรำลึกในพระมหากรุณาธิคุณของพสกนิกรทุกหมู่เหล่า การเดินเท้าในระยะทางที่แสนไกลเข้าสู่กรุงเทพมหานครของชาวต่างจังหวัดและกิจกรรมอื่นอีกมากมาย เสมือนว่าขั้นตอนการกระทำเหล่านั้น สามารถช่วยเยียวยา บรรเทาคลายความโศกเศร้าอาดูรที่เกิดขึ้นในจิตใจ มีการบันทึกเพื่อระลึกสำนึกถึงในพระมหากรุณาธิคุณในรูปแบบของสื่อที่หลากหลาย ศิลปินใช้ศิลปะถ่ายทอดภาพความทรงจำตามความถนัดส่วนบุคคล เพื่อเทิดทูลพระมหากรุณาธิคุณไว้เหนือเกล้าเหนือกระหม่อม ซึ่งในโครงการวิจัยสร้างสรรค์นี้จะนำกระบวนการสร้างสรรค์เครื่องประดับ อันเป็นศิลปะล้ำค่าที่สืบทอดกันมาแต่โบราณ มีความเป็นมาเก่าแก่ที่สุดจากโบราณวัตถุที่มนุษย์สามารถรังสรรค์ขึ้นมาส่งผลให้ชนรุ่นหลังใช้เป็นหลักฐานในการสืบค้นและซึมทราบถึงความงามทางจิตวิญญานแห่งอารยธรรม โดยเฉพาะในประเทศไทย ได้พบหลักฐานทางประวัติศาสตร์มากมายที่บ่งบอกถึงภูมิปัญญาการสร้างผลงานศิลปหัตถกรรมที่ยังหลงเหลือคงไว้ซึ่งความภาคภูมิใจของมรดกทางวัฒนธรรมที่ส่งต่อกันมา นับตั้งแต่อดีตกาล เครื่องประดับไม่ได้เป็นเพียงสิ่งสวยงามประดับร่างกายเท่านั้น หากแต่ยังบ่งบอกถึงสถานภาพ ยศถาบรรดาศักดิ์ หรือแสดงไว้ซึ่งอำนาจทางใดทางหนึ่ง ต่อมาเมื่อสังคมไทยได้ก้าวเข้าสู่การเปลี่ยนแปลงพัฒนาตามกาลเวลา เครื่องประดับก็ได้รับการพัฒนาแนวความคิด รูปแบบ และประโยชน์ใช้สอยในวิธีที่แตกต่างจากเดิม มีการใช้เครื่องประดับเพื่อสื่อถึงความหมาย ส่งเสริมคุณค่าทางด้านจิตใจ ในการแสดงออกตามแต่วาระที่เหมาะสม

โครงการวิจัยสร้างสรรค์ “เครื่องประดับ ธ. สถิตในดวงใจ” จึงต้องการนำเสนอสุนทรียภาพด้วยกระบวนการออกแบบจากการกำหนดกรอบแนวความคิดและทฤษฎี โดยศึกษาถึงเนื้อหาและนำมาซึ่งความหมายของการแทนค่าด้วยเครื่องประดับภาพความทรงจำของโครงการหลวงตามแนวทางพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ที่เคยพระราชทานไว้ให้กับปวงชนชาวไทย อาทิเช่น โครงการทดลองปลูกไม้

ดอกทดแทนฝิ่น ซึ่งเป็นการพัฒนางานวิจัยและงานผลิตไม้ดอกจากเมืองหนาวมาปลูกบนพื้นที่สูงในภาคเหนือของประเทศไทย โครงการเกษตรทฤษฎีใหม่ที่ทรงศึกษาและทดลองด้วยพระองค์เองในการเพิ่มประสิทธิภาพทางการเกษตรให้สอดคล้องกับวิถีการดำรงชีพของเกษตรกรไทย หรือแนวคิดการใช้ชีวิตด้วยความพอเพียง ประหยัด และใช้ทรัพยากรธรรมชาติให้เกิดประโยชน์สูงสุด ซึ่งคุณค่าของงานสร้างสรรค์ชุดนี้ จักแสดงออกถึงการร่วมน้อมรำลึกถึงพระมหากรุณาธิคุณอย่างหาที่สุดไม่ได้ สะท้อนถึงความจงรักภักดีในรูปแบบของศิลปะเครื่องประดับ เพื่อให้ผู้พบเห็นและผู้สวมใส่ได้ตระหนักถึงปรัชญาการปฏิบัติอันเป็นต้นแบบในการดำเนินชีวิตอย่างมีคุณค่าสูงสุด นับว่าเป็นอีกหนทางหนึ่งในการสืบสานพระราชปณิธานที่ดำรงมาตลอดการครองราชย์ 70 ปีด้วยทศพิธราชธรรม และทรงเป็นพระมหากษัตริย์หนึ่งเดียวในโลกที่เลือกที่จะอยู่ท่ามกลางประชาชนของพระองค์โดยแท้ ดั่งที่ปรากฏเห็นในภาพพระวรกายที่เปียกชุ่มจากสายฝน พระเสโทหยดริน หรือบุกป่าฝ่าดง ไม่ว่างเว้นแม้ยามมืดค่ำ ไม่มีแสงไฟหรือความสะดวกสบายอื่นใด

แนวความคิดสร้างสรรค์ดังที่กล่าวมาแล้วนั้น สามารถสื่อสารถึงการอุทิศพระองค์ทั้งชีวิตด้วยพระปรีชาสามารถต่อสู้กับความยากจน ความลำเค็ญ และด้อยด้วยโอกาส เพื่อประโยชน์สุขของราษฎรปวงชนชาวไทยตลอดจนสรรเสริญพระอัจฉริยะ เสริมสร้างส่งผลสู่ความเข้าใจในการตรากตรำพระวรกายทรงงานด้วยความมุ่งมั่นไม่ท้อถอย อีกทั้งยังสามารถเป็นกำลังใจในการดำเนินชีวิตของผู้ที่ได้สัมผัสเครื่องประดับชุดนี้

วิธีวิจัย

1. วิจัยแนวทางการออกแบบเครื่องประดับ สู่เทคโนโลยีการผลิตเครื่องประดับที่ สอดคล้องกับสังคมปัจจุบัน และแสดงถึงความงามของวัฒนธรรมไทย โดยรายละเอียดของวิธีการวิจัย ได้แก่ การรวบรวมข้อมูลพระราชปณิธาณของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช และสุนทรียศาสตร์ ซึ่งประกอบด้วย

1.1 ศาสตร์แห่งพระราชาผู้ครองราชย์ด้วยหลักทศพิธราชธรรม พระราชกรณียกิจ โครงการหลวง หรือโครงการพัฒนาในท้องถิ่นทุรกันดาลและพระบรมราโชวาทตามวาระเวลาในสถานที่ต่างๆ

1.2 ข้อมูลทางวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณีนิยมที่สัมพันธ์กับเครื่องประดับในมิติต่างๆ เช่นการเปลี่ยนแปลงของรูปแบบ แนวคิดที่แฝงไว้ในการสร้างสรรค์ผลงานประณีตศิลป์และหัตถศิลป์เครื่องประดับไทยที่แสดงออกด้วยสุนทรียทางวัฒนธรรมและวิธีการใช้สอย

1.3 ปรัชญาสุนทรียศาสตร์ ข้อมูลความงาม ความเจริญใจ และประสบการณ์ของการสัมผัสกับสิ่งที่มีความงดงาม ความไพเราะ ความเปี่ยมปลื้มด้วยปิติสุข สามารถพัฒนาส่งผลต่ออารมณ์ จิตใจ และสติปัญญาของมนุษย์

1.4 ตัวอย่างรูปแบบที่ปรากฏในลักษณะของการประดับบนร่างกายหรือการแสดงออกด้วยมิติของศิลปะแขนงต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการยกย่อง สรรเสริญ และระลึกถึงของประเทศไทยรวมไปถึงที่อื่นๆ ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

2. วิจัยการพัฒนาต้นแบบเครื่องประดับ ธ. สถิตในดวงใจ

2.1 กระบวนการออกแบบผลงานเครื่องประดับ คำนึงถึงแนวความคิดและสุนทรียภาพของการสวมใส่ผลงานเครื่องประดับ โดยใช้หลักการขององค์ประกอบศิลป์[1] การสื่อสารด้วยวัสดุ วิธีการแสดงออกอย่างมีสุนทรียภาพ ภูมิปัญญาและผลงานประณีตศิลป์ เพื่อสร้างสรรค์รูปแบบที่มีเอกภาพ แสดงออกถึงการน้อมรำลึกถึงคุณงามความดี

2.2 ขั้นตอนการออกแบบโดยศึกษาทัศนธาตุ[2] ในรูปแบบที่หลากหลายในเชิงปริมาณ เพื่อให้ได้มาซึ่งความต่อเนื่องของเรื่องราว สามารถใช้ในการคัดเลือกได้ด้วยความเหมาะสมในเนื้อหา

2.3 เทคโนโลยีการผลิตต้นแบบเครื่องประดับ เพื่อตอบสนองรสนิยมและชีวิตของผู้คนยุคปัจจุบันตลอดจนวาระโอกาสในการใช้ผลิตภัณฑ์เครื่องประดับ

2.4 แสดงผลลัพท์สุนทรียะของเครื่องประดับ โดยการนำเสนอเผยแพร่ผลงานต้นแบบในวิธีการต่างๆ พร้อมรวบรวมแนวทางความเป็นไปได้ในอนาคต

2.5 ประเมินผลความสำเร็จและบทสรุปในการสื่อสาร การเรียนรู้ถึงสาระสำคัญในการดำเนินชีวิตอย่างยั่งยืนและพอเพียง สืบเนื่องมาจากสถาบันสังคมไทยเกิดการแตกแยกอย่างรุนแรง มีความเสื่อมถอยด้านคุณธรรม จริยธรรม สนับสนุนให้เกิดการเรียนรู้ การพัฒนาอย่างยั่งยืน เสริมสร้างความแข็งแกร่งของสังคม

ผลการวิจัย

1. ด้านวิชาการ: ผลงานวิจัย “เครื่องประดับ ธ. สถิตในดวงใจ” จำนวน 1 ฉบับ: ผลงานวิจัยสามารถบูรณาการระหว่างองค์ความรู้ด้านปรัชญาพระราชปณิธานในพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชและสุนทรียศาสตร์

2. ด้านการสร้างสรรค์: ต้นแบบเครื่องประดับจำนวน 4 ชุด: องค์ความรู้ด้านการออกแบบสร้างสรรค์ “เครื่องประดับแห่งการรำลึก” ที่ส่งเสริมการสร้างกระบวนทัศน์ใหม่ การดำเนินงานด้วยการอาศัยทุนทางสังคมและวัฒนธรรมอันเป็นประโยชน์ต่อการสืบสานพระราชปณิธานต่อไป

ภาพที่ 1 เครื่องประดับจากผลิตภัณฑ์บุหงาโครงการหลวง

[1] องค์ประกอบศิลป์ หมายถึง ศิลปะที่มนุษย์สร้างขึ้นเพื่อแสดงออกทางอารมณ์ ความรู้สึก ความคิดหรือความงาม ซึ่งประกอบด้วยสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้น และส่วนที่เป็นการแสดงออกอันเป็นผลที่เกิดจากโครงสร้างวัตถุ

[2] ทัศนธาตุ หมายถึง ธาตุแห่งการมองเห็น รูปแบบที่เห็นได้ สามารถนำมาใช้ในการออกแบบเพื่อให้เกิดความงดงาม

ภาพที่ 2 เครื่องประดับดอกไม้พระราชา

ภาพที่ 3 เครื่องประดับพืชพันธุ์แห่งชีวิต

ภาพที่ 4 เครื่องประดับคำสอนของเหรียญ

อภิปรายผล

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ทรงเป็นกษัตริย์นักพัฒนา ต้นแบบอย่างของการดำเนินชีวิตอย่างพอเพียง อีกทั้งทรงครองราชย์ยาวนานถึง 70 ปี ซึ่งยาวนานที่สุดของมนุษยชนชาติ ด้วยพระปฐมบรมราชโชวาท “เราจะครองแผ่นดินโดยธรรม เพื่อประโยชน์สุขของมหาชนชาวสยาม” ได้ประจักษ์ให้เห็นผ่านการทรงงานอย่างหนัก ตามโครงการพระราชดำริกว่า 4,000 โครงการ ทั้งนี้เพื่อยกระดับความเป็นอยู่ของประชาชนชาวไทยทั้งปวง ตามที่องค์การสหประชาชาติได้ทูลเกล้าทูลกระหม่อม ถวายรางวัล UNDP-Human Development Live Time Achievement Award ซึ่งเป็นรางวัลสูงสุดด้านการพัฒนามนุษย์ เป็นต้นแบบของการดำเนินชีวิตที่มีแต่การให้โดยไม่หวังถึงผลตอบแทนหรือคำเยินยอสรรเสริญ ดังนั้นเมื่อวาระแห่งการสิ้นสุดด้วยข้อเท็จจริงของมนุษย์ทุกชาติพันธุ์ดำเนินมาถึงสภาวะสภาพรูปธรรมและชีวิต สิ่งที่ยังคงหลงเหลือไว้คือนามที่คู่ควรพิจารณาถึงคุณงามความดีอันประเสริฐ สมควรค่าสูงสุดแก่การยกย่องเชิดชู ระลึกถึง ดั่งโคลงคำฉันท์ของสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระปรมานุชิตชิโนรส : กฤษณาสอนน้องคำฉันท์ กล่าวไว้ว่า

“พฤษภกาสร อีกกุญชรอันปลดปลง โททนต์เสน่งคง สำคัญหมายในกายมี
นรชาติวางวาย มลายสิ้นทั้งอินทรีย์ สถิตทั่วแต่ชั่วดี ประดับไว้ในโลกา”

โครงการหลวงมากมายที่จัดตั้งขึ้นด้วยพระวิสัยทัศน์อันกว้างไกลและพระราชดำริเพื่อพัฒนาพื้นที่ยากไร้ให้อุดมสมบูรณ์ โดยเฉพาะพื้นที่สูง เดิมโครงการเหล่านี้ มีชื่อที่ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯตั้งไว้ และสุดท้ายได้จดทะเบียนเปลี่ยนเป็น มูลนิธิโครงการหลวง โดยมีหม่อมเจ้าภีคเดช รัชนี (2535) รับสนองพระราชโองการในตำแหน่งผู้อำนวยการโครงการหลวง ซึ่งทรงพระราชทานเป้าหมายของโครงการฯไว้ดังนี้

1. ช่วยชาวเขาเพื่อมนุษยธรรม
2. ช่วยชาวไทยโดยลดการทำลายทรัพยากรธรรมชาติ คือป่าไม้และต้นน้ำลำธาร
3. กำจัดการปลูกฝิ่น
4. รักษาดินและใช้พื้นที่ให้ถูกต้อง
5. ผลิตพืชเพื่อเพิ่มผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจแก่ประเทศ

นับตั้งแต่โครงการหลวงได้เริ่มต้นขึ้น กระบวนการการทำงานได้สนองพระราชปณิธานโดยตลอดมาเป็นอย่างดี มีการสร้างจิตสำนึกในการรักษาต้นน้ำลำธารและยกระดับความเป็นอยู่ของชาวไทยภูเขาในพื้นที่ปฏิบัติการอย่างเห็นได้ชัด ตามพระราชดำรัสเมื่อวันที 10 มกราคม พ.ศ. 2512

> “...เรื่องที่จะช่วยชาวเขา และโครงการของชาวเขานั้น มีประโยชน์โดยตรงกับชาวเขาเพื่อส่งเสริมและสนับสนุนให้มีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น สามารถเพาะปลูกสิ่งที่เป็นประโยชน์และเป็นรายได้ให้กับเขาเอง จุดประสงค์อย่างหนึ่งคือมนุษยธรรม หมายถึงให้ผู้ที่อยู่ในถิ่นทุรกันดารสามารถมีความรู้และพยุงตัว มีความเจริญได้...”

ภาพที่ 5 แปลงทดลองปลูกไม้ดอกทดแทนฝิ่น, สถานีเกษตรหลวงดอยอินทนนท์
ที่มา: http://www.thairoyalprojecttour.com/?p=1089

หากกล่าวถึงการเป็นแบบอย่างการดำเนินชีวิตที่ประเสริฐนั้น พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอุดลยเดช ทรงเป็นแบบอย่างที่ดีงามในเรื่องของการดำรงชีวิตอยู่ด้วยธรรมะที่ทรงเป็นแบบอย่างแก่พสกนิกร คือ การใช้ชีวิตด้วยความพอเพียง ประหยัด และใช้ทรัพยากรธรรมชาติให้เกิดประโยชน์สูงสุด ดังพระราชดำรัส เมื่อวันที่ 31 ธันวาคม พ.ศ. 2502

> “...การใช้จ่ายโดยประหยัดนั้น จะเป็นหลักประกันความสมบูรณ์พูนสุขของผู้ประหยัดเอง และครอบครัว ช่วยป้องกันความขาดแคลนในวันข้างหน้า การประหยัดดังกล่าวนี้ จะมีผลดีไม่เฉพาะแก่ผู้ประหยัดเท่านั้น ยังจะเป็นประโยชน์แก่ประเทศชาติด้วย...”

นอกจากนั้นพระองค์ท่านทรงพระราชทานคำสอนเรื่อง ความพอเพียง เพื่อให้คนไทยรู้จักที่จะดำเนินชีวิตในสังคมด้วยความสามารถที่จะอุ้มชูตัวเองได้ โดยที่ตัวเองและคนอื่นนั้นไม่เดือดร้อน อีกทั้งต้องดูแลตัวเองและครอบครัวให้มีความพอมี พอกิน พอใช้ ไม่หวังที่จะร่ำรวยแต่เพียงอย่างเดียว หากทำได้จะเกิดความสุขถ้วนทั่วกัน สามารถดำรงชีวิตได้ด้วยความสงบสุข มีคุณค่าต่อสังคม และยังประโยชน์ต่อประเทศชาติให้มีความเจริญก้าวหน้า

ในปัจจุบันแม้ว่าบทบาทของเครื่องประดับจะมีความหลากหลายมากขึ้น หากแต่ในอดีตเครื่องประดับมีการจัดทำขึ้นตามสถานภาพ หรือสถานการณ์บางเวลา เพื่อระลึกถึงเหตุการณ์สำคัญ เปรียบเหมือนหนังสือบันทึกประวัติศาสตร์ ดังเช่นตัวอย่างผลงานในสมัยรัชกาลที่ 5, 6 และ 7 นิยมทำเหรียญและเข็มที่ระลึก พระราชพิธีบรมราชาภิเษก การเสด็จขึ้นครองราชย์เสมอพระมหากษัตริย์องค์ก่อนๆ พระราชพิธีเฉลิมพระสุพรรณบัตร พระราชพิธีโสกัณฑ์ การเสด็จประพาสสถานที่ต่างๆ พระราชพิธีเฉลิมพระชนม์พรรษา ฯลฯ[3] ผู้ที่ได้รับพระราชทานเหรียญและเข็มกลัดเหล่านี้ มักนำมาติดประดับอกเสื้อเวลาออกงานสำคัญ นอกจากนั้นยังมี เหรียญเสมาที่รัชกาลที่ 5 พระราชทานแก่เด็ก ทำเป็นเหรียญมาจากฝรั่งเศส ซึ่งเป็นเหรียญเสมาเสด็จกลับจากยุโรป ร.ศ.

[3] กรมศิลปากร 2535: 168

126 (พ.ศ. 2450)[4] ภายหลังเครื่องประดับในรูปแบบเดิมได้รับความนิยมลดน้อยลงไป ผู้คนเลือกที่จะสวมใส่เฉพาะในงานพระราชพิธีหรือรัฐพิธีสำคัญเท่านั้น ดังมีการเปรียบเปรยไปเบื้องต้น เครื่องประดับสามารถบอกเล่าสื่อสารสิ่งที่เกิดขึ้น ด้วยกลไกการออกแบบ และด้วยจิตใจของผู้สร้างสรรค์ผลงานศิลปะ เราจึงยังได้พบเห็นเครื่องประดับในรูปแบบของวัตถุแห่งการระลึก และน้อมสำนึกจากสาระสำคัญดังกล่าว ซึ่งกลายเป็นของสะสมเสียส่วนมาก ตัวอย่างผลงานเครื่องประดับที่ใช้ในวาระการเป็นของที่ระลึก หรืออีกนัยหนึ่งคือ แทนการขอบคุณ คือเข็มที่ระลึกผู้บริจาคโลหิตของกาชาดครบ ตามจำนวนครั้งที่กำหนด เข็มกลัดติดหน้าอกนี้ถูกสร้างขึ้นเพื่อแสดงความขอบคุณและยกย่องเชิดชูเกียรติผู้บริจาคโลหิตที่มีความเสียสละอย่างสูง บริจาคโลหิตโดยไม่หวังผลตอบแทน ผู้ที่ได้รับมักนิยมเก็บรักษาสะสมไว้ ในรูปแบบเครื่องประดับเพื่อระลึกถึงเวลาและสิ่งที่เคยทำ จดจำเหตุการณ์นั้นผ่านเข็มที่ระลึก จากตัวอย่างขั้นต้นแสดงให้เห็นว่า เครื่องประดับสามารถบอกเล่าเรื่องราว และมีความหมายจากผู้สร้างสรรค์ ผู้ให้ และผู้ได้รับ สะท้อนให้ตระหนักถึงความสำคัญของข้อความที่เครื่องประดับสามารถสื่อสารจากอดีต สู่ปัจจุบันต่อไปในโลกอนาคตได้

ภาพที่ 6 เหรียญเสมาในรัชกาลที่ 5
ที่มา: https://www.youtube.com/watch?v=S6TSjdS42W8

ภาพที่ 7 เข็มกลัดที่ระลึกสภากาชาด
ที่มา: ranong.go.th

[4] กรมศิลปากร 2535: 173

โครงการศึกษาและวิจัยเพื่อสร้างสรรค์ผลงานเครื่องประดับนี้ แสดงให้เห็นถึงการบูรณาการระหว่างองค์ความรู้ด้านการออกแบบเพื่อนำเสนอสุนทรียภาพของเครื่องประดับและภาพความทรงจำของพระราชกรณียกิจรวมไปถึงแนวทางพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช พระราชทานไว้ให้กับปวงชนชาวไทย องค์ความรู้จากการปฏิบัติงานสร้างสรรค์การผลิต “เครื่องประดับจากผลิตภัณฑ์บุหงาโครงการหลวง” เริ่มจากการศึกษาทำความเข้าใจถึงศาสตร์แห่งการพัฒนาอย่างยั่งยืน โดยมุ่งเน้นไปที่ผลิตภัณฑ์ไม้ประดับแห้ง ซึ่งริเริ่มมาจากการค้นหาพืชที่มีผลตอบแทนทางเศรษฐกิจ ทดแทนการปลูกพืชเสพติด ลดการทำไร่เลื่อนลอย รักษาต้นป่าต้นน้ำ สร้างงาน สร้างอาชีพโดยไม่แบ่งแยกเชื้อชาติ ศาสนาและมีมนุษยธรรม จากนั้นศึกษาทำความเข้าใจถึงธรรมชาติของตัววัสดุดอกไม้แห้งที่มีความเปราะบาง ค้นหาทดลองวิธีการประกอบกับโลหะสามารถประยุกต์ใช้เพื่อตอบสนองการใช้งาน ต้นแบบเครื่องประดับแสดงถึงองค์ความรู้ด้านการออกแบบ สร้างเสริมกระบวนการผลิตที่ผสมผสานระหว่างภูมิปัญญาดั้งเดิมกับวิธีการสมัยใหม่ได้อย่างกลมกล่อม โดยประยุกต์ใช้การฝังจิกพลอยเพื่อประกอบโลหะกับผลิตภัณฑ์บุหงาโครงการหลวง ซึ่งเป็นผลงานการวิจัยที่ต้องทำอย่างต่อเนื่องเพื่อการพัฒนางานผลิตไม้ดอกบนพื้นที่สูงของประเทศไทย ส่งผลให้มูลนิธิโครงการหลวงสามารถนำพันธุ์ไม้ดอกจากเมืองหนาวมาปลูกบนพื้นที่สูงในภาคเหนือได้สำเร็จ จึงกล่าวได้ว่าภายใต้ร่มพระบารมีของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ผลประจักษ์เชิงรูปธรรมและนามธรรมของพระราชกรณียกิจที่ยิ่งใหญ่ไม่เคยเลือนหายไป การทรงงานให้เกิดประโยชน์สูงสุด การเสียสละ การอดทน อันเป็นตัวอย่างที่ประเสริฐนำมาปฏิบัติและส่งผ่านเรื่องราวให้กับปวงชนรุ่นต่อไปได้อย่างไม่มีวันสิ้นสุด ชุดผลงาน “เครื่องประดับพืชพันธุ์แห่งชีวิต” แสดงออกถึงการวิเคราะห์ข้อมูลตามโครงการพระราชดำริ ได้พบว่าสิ่งสำคัญที่มีส่วนในการสร้างความเข้มแข็งคือการเพาะปลูกพืชสวน พืชไร่ ตลอดจนการอนุรักษ์ดินและป่าชายเลนเพื่อการทำประมงพื้นบ้าน พืชพันธุ์ต่างๆจึงเป็นเสมือนตัวแทนของความยั่งยืนที่พระองค์พระราชทานให้เกิดความเจริญงอกงามมาจนถึงปัจจุบัน

การแสดงความอาลัยด้วยดอกไม้เป็นสิ่งที่ใช้พิธีกรรมด้วยวิธีที่หลากหลาย ที่ดอกไม้เป็นเหมือนสิ่งแทนใจถึงความสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณที่พสกนิกรชาวไทยมีต่อพระองค์ ผลงานสร้างสรรค์ “เครื่องประดับดอกไม้พระราชา” ซึ่งมีส่วนของแผนที่ประกอบอยู่ที่กลีบด้านหลัง จึงเปรียบเสมือนสัญญะการแสดงความอาลัยและจดจำคำสอนคุณความดีตลอดไป โดยใช้วิธีการขึ้นรูปเครื่องประดับ ด้วยการเชื่อมประสาน ตกแต่งผิวโลหะด้วยวการขัดทำความสะอาดเพื่อให้พื้นผิวเป็นมันเงา บนแผ่นโลหะโค้งด้านล่างสุด มีส่วนของแผนที่ประเทศไทยจากทุกภูมิภาคผนึกลงบนแผ่นโลหะ และในแผ่นโค้งด้านบนสุดมีภาพของเหรียญฝังอยู่แนบเป็นเนื้อเดียวกัน โดยสร้างหนามเตยที่ฝังพลอยเป็นการตกแต่งขั้นสุดท้าย ผลงานเครื่องประดับส่งเสริมและน้อมนำระลึกถึงพระบรมราโชวาทเป็นแสงสว่างในการดำเนินชีวิตอย่างตามวาระครรลองของในการดำเนินชีวิต ดังเช่นรูปลักษณ์ของ“เครื่องประดับคำสอนของเหรียญ” แสดงออกถึงเรื่องความพอเพียง เพื่อให้คนไทยรู้จักที่จะดำเนินชีวิตในสังคมด้วยความสามารถที่จะอุ้มชูตัวเองได้ โดยที่ตัวเองและคนอื่นนั้นไม่เดือดร้อน อีกทั้งต้องดูแลตัวเองและครอบครัวให้มีความพอมี พอกิน พอใช้ ไม่หวังที่จะร่ำรวยแต่เพียงอย่างเดียว หากทำได้จะเกิดความสุขถ้วนทั่วกัน สามารถดำรงชีวิตได้ด้วยความสงบสุข มีคุณค่าต่อสังคม และยังประโยชน์ต่อประเทศชาติให้มีความเจริญก้าวหน้า ศึกษารูป ลักษณะ ขนาด และพื้นผิวของเหรียญกษาปณ์ไทย เพื่อสร้างสรรค์รูปแบบที่สร้างจากมิติของเหรียญ ได้สะท้อนแนวคิดให้ผู้สวมใส่ระลึกถึงความสำคัญของการใช้สอยอย่างประหยัด โดยรูปลักษณ์ของเครื่องประดับทุก

ชิ้นถูกแทนค่าด้วยรูปร่างของเหรียญที่มีขนาดและจำนวนที่แตกต่างกัน เพื่อสร้างสรรค์ให้เหรียญจำนวนต่าง ๆ ประกบกันได้ด้วยกลไกที่ลอกเลียนแบบมาจากกลไกของกระเป๋าสตางค์ทั่วไป จึงทำให้เหรียญทั้งสองเปิดปิดได้ นอกเหนือจากนั้น เหรียญจะถูกออกแบบให้มีประโยชน์ใช้สอยเป็นเข็มกลัด โดยสามารถนำไปกลัด ณ ที่บริเวณหน้าอกด้านซ้ายของผู้สวมใส่อันเป็นตำแหน่งเดียวกับอวัยวะส่วนของหัวใจมนุษย์ ด้วยหวังจะให้เครื่องประดับเป็นเสมือนวัตถุเพื่อการระลึกถึงคำสอนของพระองค์ที่จะ “สถิตในดวงใจ” ตราบนานเท่านาน

ภาพที่ 8 (ซ้าย) ดอกสาคูทิพย์จากโครงการหลวง (กลางและขวา) วิธีประกอบชิ้นงานเครื่องประดับ

ภาพที่ 9 ลักษณะของเข็มกลัดเหรียญที่เปิดปิดได้

ในการที่พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช เสด็จสู่สวรรคาลัย ในวันที่ 14 ตุลาคม 2559 คติธรรมที่ควรแก่การพิจารณาถึงเมื่อครั้งที่พระพุทธเจ้าตรัสต่อพระอานนท์ ดังที่เห็นปรากฏในมหาปรินิพพานสูตร พระสุตตันตปิฎก เล่มที่ 2 ทีฆนิกาย มหาวรรค

> “...ดูก่อนอานนท์ เราได้บอกเธอไว้ก่อนแล้วไม่ใช่หรือว่า ความเป็นต่างๆ ความพลัดพรากความเป็นอย่างอื่นจากของรักของชอบใจทั้งสิ้น ต้องมี เพราะฉะนั้น จะพึงได้ในของรักของชอบใจนี้แต่ที่ไหน สิ่งใดเกิดแล้ว มีแล้ว ปัจจัยปรุงแต่งแล้ว มีความทำลายเป็นธรรมดา การปรารถนาว่าขอสิ่งนั้น อย่าทำลายไปเลย ดังนี้ มิใช่ฐานะจะมีได้...”

ด้วยสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณอันหาที่สิ้นสุดไม่ได้ตราบนิจนิรันดร์ การสื่อสารถึงความรู้สึกในสถานะของเครื่องประดับในที่นี้ จึงต้องการสื่อสารถึงตัวแทนของการระลึกถึงโครงการตามพระราชดำริ โดยใช้รูปทรงของพืชพันธุ์อันมีเอกลักษณ์และความงามตามธรรมชาติ และด้วยน้ำพระทัยได้ปรากฏเด่นชัดแล้วว่าพระองค์ ทรงธรรมโดย “ทรงทำ” ให้เห็นเป็นตัวอย่างสิ่งเหล่านี้ไม่ควรสูญหายไปเพียงเพราะสิ้นรัชกาล สิ่งที่พระองค์เคยสอนแนะนำก็สมควรเก็บนำมาประยุกต์ใช้ในวิถีชีวิต เหมือนแสงสว่างส่องนำพาจิตใจให้ทำความดีต่อไปในวันข้างหน้า นำพาคนไทยทั้งชาติได้ผ่านความทุกข์แสนสาหัสร่วมมาในเวลาเดียวกัน นอกจากนั้นยังต้องการเผยแพร่องค์ความรู้และภารกิจโครงการหลวงที่ยังคงดำเนินการในปัจจุบันให้เป็นที่ประจักษ์ ถึงความสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณอันล้นพ้น ผ่านทัศนธาตุแฝงไปซึ่งคติธรรมความหมาย แสดงออกถึงความจงรักภักดีเพื่อน้อมเกล้าน้อมกระหม่อมส่งเสด็จสู่สวรรคาลัย และถือยึดมั่นเป็นคำสัญญาที่จะปฏิบัติตนให้ดีที่สุดตามกำลังความสามารถต่อไป

ข้อเสนอแนะ

ความซาบซึ้ง น้อมรำลึกสำนึกถึงพระมหากรุณาธิคุณของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ที่มีต่อปวงชนชาวไทย ความรักและเทิดทูนไม่ได้มาจากเพียงแค่พระราชกรณียกิจแต่หากยังมาจากการทรงแบบอย่างของคุณงามความดี ซึ่งนำซึ่งแนวคิดในการดำเนินชีวิตเพื่อให้เกิดความพอดี ความศรัทธาในการทำความดียังคงอยู่ในช่วงเวลาที่สังคมเกิดความวุ่นวาย ก่อให้เกิดความสำนึกตั้งใจที่จะปฏิบัติตนให้เป็นพลเมืองที่ดีของประเทศชาติ ความจงรักภักดีที่มีต่อพระองค์นั้นมีความลึกซึ้งและสามารถรับรู้ได้อย่างแจ่มชัด ซึ่งแม้ว่าเครื่องประดับอาจจะไม่สามารถสะท้อนเรื่องราวได้ครบถ้วน เนื่องจากความประเสริฐของพระองค์ท่านนั้น มิอาจหาที่สิ้นสุดได้เลย หากแต่ผลงานเครื่องประดับในแต่ละชิ้นจะถูกออกแบบความงดงามในความเรียบง่าย ซึ่งล้วนได้รับแรงบันดาลใจอันมาจากการดำเนินชีวิต ความกล้าหาญ ความมานะบากบั่นเพียรพยายามตามแบบอย่างของพระองค์ท่าน ทั้งหมดนี้เมื่อได้ประสบพบเห็นมา จึงมีความรู้สึกถึงความดีงามอย่างที่สุด ตามพระบรมราโชวาทพระราชทาน แก่ผู้สำเร็จการศึกษา ที่โรงเรียนนายร้อยตำรวจ สวนอัมพร 14 สิงหาคม 2525

> “...การทำดีนั้นทำยากและเห็นผลช้า แต่ก็จำเป็นต้องทำ เพราะหาไม่ความชั่วซึ่งทำได้ง่ายจะเข้ามาแทนที่และจะพอกพูนขึ้นอย่างรวดเร็วโดยไม่ทันรู้สึกตัว แต่ละคนจึงต้องตั้งใจและเพียรพยายามให้สุดกำลัง ในการสร้างเสริมและสะสมความดี...”

ในยามที่ความสิ้นหวังกับการถดถอยของศีลธรรม สรุปได้ว่าเครื่องประดับชุดนี้สร้างขึ้นเพื่อเผยแพร่องค์ความรู้ในการศึกษาผ่านกระบวนการสร้างสรรค์ จากการวิเคราะห์ทั้งรูปธรรมและนามธรรม ด้วยรูปแบบที่แฝงไว้ด้วยกุศโลบายการดำเนินชีวิตให้เป็นหนึ่งเดียวกับจิตใจของผู้สวมใส่ เครื่องประดับจึงเป็นสิ่งสะท้อนส่งผลให้มนุษย์ย้อนกลับมานึกถึงและเข้าใจแนวทางแห่งความเพียรพยายามของพระองค์ผู้ประเสริฐ รับรู้การกระทำของตนเองที่จะส่งผลดีหรือร้ายต่อผู้อื่น อีกทั้งผลงานเครื่องประดับทุกชิ้นได้ออกแบบให้สอดคล้องกับรสนิยมและชีวิตของผู้คนในสังคมปัจจุบัน มีประโยชน์ใช้สอยเป็นเข็มกลัด โดยสามารถนำไปกลัด ณ ที่บริเวณหน้าอกด้านซ้ายของผู้สวมใส่อันเป็นตำแหน่งเดียวกับอวัยวะส่วนของหัวใจมนุษย์ ด้วยหวังจะให้เครื่องประดับเป็นเสมือนวัตถุเพื่อการระลึกถึงคำสอนของพระองค์ที่จะ “สถิตในดวงใจ” ตราบนานเท่านานชั่วนิรันดร์

References

Broadhead, C. (2000). “Feel It Wear It”. ACJ, London: Hertford.

Fine Arts Department. (1988). “thanimphimphāphoṇ” [“Adornment”]. Bangkok : Office of National Museums.

Grossman, N & Faulder, D. (2016) “King Bhumibol Adulyadej: A Life's Work”. Bangkok : Editions Didier Millet

Grossman, N., Treerutkuarkul, A. & Algie, J. (2015) “Thailand's Sustainable Development Sourcebook” Thailand: Theme.

Laovanich, M. & Laovanich, V. (2018) “The Musical genius of His Majesty the King Bhumibol Adulyadej : A Case Study of the Recording of 41 Royal Compositions with Lyrics for Choir”, Veridian E Journal Silpakorn University, 11, (September-December): 74-91

Nimsamer, C. (1999). “Composition of Art”. Bangkok: Thai Watthana Panich. Richter, A. (2000). “The Jewelry of Southeast Asia”, USA: Thames&Hudson.

Tangcharoen, W. (1983). “sinpakhruāngpradap” [“The Art of Jewelry”]. (1st edition). Bangkok : Visual Art.

Tantivejakul, S. (2010). “taibūangphrayukhonbūat” [“Under His Majesty the King's Footsteps”]. Bangkok : Matichol Press.

Vidya, D. (2009). “The Body Adorned”, Singapore: Columbia University Press.

Watkins, D. (1999). “Design Sourcebook Jewellery”. London: New Holland Publishers.

Yot-Arlai N. & Duangseang V. (2018). “Ethnic Groups’ Participation in Sustainable Tourism Development”, Veridian E Journal Silpakorn University, 11, (January-June): 1062-1075